

Terug de klas in met **formatief handelen**

Het nieuwe schooljaar. Een mooi moment om na te denken over de aanpak van komende schooljaar. Hoe houd je leerlingen gemotiveerd en in beweging? Een middel dat hiervoor ingezet kan worden is formatief handelen. Maar hoe gebruik je dat optimaal? Wij spraken Meike Berben, (mede-) auteur van *Formatief handelen in de les; toetsen van het leren, om te leren* en *Differentiëren is te leren! Omgaan met verschillen in het vo en mbo*.

Een andere manier van kijken naar toetsen

'Een toets is niet formatief of summatief van zichzelf. Dat hangt af van hoe de toetsresultaten vervolgens worden gebruikt', vertelt Berben. 'Mijn collega Roel Vos benadrukt altijd: 'Niet de toets, maar het gevolg bepaalt of je formatief bezig bent.' De essentie van formatief handelen is dan ook niet zozeer het verminderen van het aantal toetsen of het wel of niet geven van een beoordeling, maar juist hoe de toetsresultaten gebruikt worden om het leerproces te verbeteren. Oftewel: toetsen wat nog te leren is, in plaats van wat er geleerd is.'

'Vaak kijken scholen naar formatief handelen als oplossing voor minder toetsen voor een cijfer of activerende leerlingen in de lessen. Maar het gaat verder. Als je formatief handelen correct inzet, draagt het bij aan meer inzicht in de leerbehoeftes van leerlingen, maar het geeft ook de mogelijkheid tot goede feedback op het leerproces zelf. En dat komt ten goede aan de motivatie van leerlingen en geeft hen de ruimte eigenaarschap te nemen.'

Formatief handelen als een cyclisch proces

Het cyclisch model waar *Formatief handelen in de les* van CPS op gebaseerd is, maakt helder uit welke stappen het formatieve proces bestaat (zie figuur rechts). De cyclus bestaat uit het stellen van duidelijke leerdoelen, vervolgens verzamel je informatie over het leren door te

toetsen met allerlei werkvormen en daarna geef je aan deze informatie een gevolg, bijvoorbeeld door te differentiëren. Berben: 'Het vraagt wel bewustwording, communicatieve vaardigheden en organisatorische skills. Bijvoorbeeld goede feedback: hoe organiseer je dat, wat is goede feedback en waarop geef je dan feedback? Het mooie is dat de formatieve cyclus ook door docenten zelf gebruikt kan worden om zich te ontwikkelen: wat zijn je ontwikkeldoelen, hoe weet je of je die hebt behaald en wat ga je vervolgens doen?'

Docent:

'Soms ben ik echt verbaasd over de hoeveelheid voorkennis die leerlingen meenemen naar mijn lessen. Nu ik dat zichtbaar maak, kan ik daar goed gebruik van maken.'

Klaar voor de start

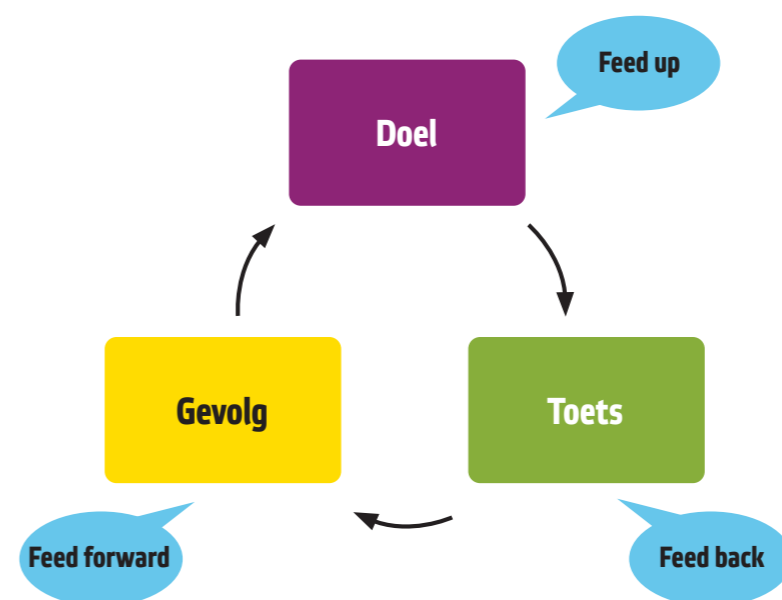
Hoe kun je als docent starten met formatief handelen in de klas? Berben: 'Het is een didactische handeling en daarmee kun je heel goed zelf klein beginnen. Doe ervaring op en bouw dat verder uit. In ons boek *Formatief handelen* kom je daarvoor genoeg praktische handvatten tegen. Stel bijvoorbeeld na een stuk instructie een meerkeuzevraag en laat alle leerlingen hierop antwoorden. Bepaal vervolgens of je instructie geland is of dat er nog reparatie nodig is. Dat is een eenvoudige manier om klein te beginnen,

maar een hele effectieve methode om te weten of de leerlingen iets hebben geleerd. Het maakt leerlingen meer betrokken bij de les. Zie je alle leerlingen en maak je dat aan hen zichtbaar? Houd je rekening met wat je gezien hebt?'

Differentiëren als gevolg

Formatief handelen vraagt ook een gevolg. Want nu je dus inzicht hebt in waar leerlingen staan, wil je er ook iets mee doen. Wanneer er duidelijke verschillen tussen leerlingen bestaan, is differentiëren een oplossing. Differentiëren kan in instructie, verwerking en leertijd. 'Bij differentiatie in instructie is het essentieel niet nogmaals de lesstof opnieuw uit te leggen, maar de leerlingen te coachen op de leerstrategieën zélf, zodat zij meer beheersing over hun eigen leerproces krijgen', aldus Berben. Bij differentiatie in verwerking kun je verschillende verwerkingsopdrachten aanbieden, op basis van verschillen in beheersingsniveau, leervoorkeur of interesses. Het geven van keuzes aan leerlingen geeft hen daarbij de regie over het eigen leerproces. En bij differentiatie in leertijd ten slotte kun je tempodifferentiatie toepassen. Ook kun je door preteaching ervoor zorgen dat leerlingen in de lessen beter kunnen meekomen. In *Differentiëren is te leren! Omgaan met verschillen in het vo en mbo* biedt Berben een helder beeld en hele praktische handvatten hoe te differentiëren in je klas.

Interesse om je verder te verdiepen in formatief handelen of differentiëren?
cps.nl/formatief en cps.nl/differentieren

Formatief handelen in de les (CPS Onderwijsontwikkeling en advies, 2019).